

Особливості творення okazіональних назв технічних засобів та винаходів у творах сучасних українських дитячих письменників

У творах сучасних українських дитячих письменників велику групу okazіональних загальних назв становлять іменники на позначення технічних засобів та винаходів. Вони утворені основоскладанням, телескопією та словоскладанням.

Найчисельнішу лексико-семантичну групу серед них становлять слова, утворені способом основоскладання, напр.: *Варто дорослому чи дитині хоча б раз потрапити під промені **сміхоміра*** (← пристрій для вимірювання кількості сміху), *як вона стає лютою і жорстокою* [1: 37]; *Зброя проти **комахожерів*** (← пристрій для поїдання комах) [2: 87]; *Гадаю, найбільше про це нам може розповісти ось цей **мухожер*** (← пристрій для поїдання мух), – *я показав на мого давнього знайомого синьморда* [2: 101]; *А ти ж пам'ятаєш, що їхня улюблена зброя – **рослиносмок*** (← пристрій для всмоктування рослин), *за допомогою якого вони знищують усі живі рослини* [2: 146]; *Треба використати наш **діркокрут*** (← апарат для утворювання дірок) [2: 233]; *І враз я здригнувся, бо відчув знайомий стан і зрозумів, що вийшов на телепатичний контакт із пузатим **мухоїдом*** (← апарат для поїдання мух) [2: 242]. Нерідко основоскладання поєднується із суфіксацією, напр.: *Але тепер я вже знаю, що це є **кицьколовка*** (← пристрій для виловлювання кицьок) [9: 105]; *Для цього пропоную тобі кілька **мозковорушилочок*** (← винахід для активізації роботи мозку) [9: 143]; *Тому я спеціально й придумав оце – «**козошукатор**»* (← пристрій для шукання кіз) [6: 212]. Трапляються okazіоналізми, словотвірна структура яких зовсім непрозора, пор.: *В руках огидне банькате створіння тримало добре мені відомий предмет – **пінобластер**, що вмить міг перетворити будь-яку живу істоту на липкий кокон* [2: 134].

Кількісно меншою є лексико-семантична група okazіональних назв на позначення казкових винаходів та побутової техніки, утворених способом телескопії. Неолексеми цієї групи мають оригінальну, яскраву та неповторну семантику, здатні активно розвивати уяву та фантазію дитини. Напр.: *А я – Телебаба Яга, продюсер телебабачення* (← телебачення + баба Яга) [4: 53]; *Зараз подзвоню, де це мій чарифон* (← чари + телефон) -мобільник [5: 68]; *І у хаті прибирати, і сестричку доглядати, і казк'ютер* (← казка + комп'ютер) не вмикати [5: 72]; *Мій перший віце-вітер у Вітернеті* (← вітер + Інтернет – Інтернет для вітрів) перевіряв: це більше, ніж тобі платять зараз [8: 98]; *Лісовик Трісь записав місяць на відеоплівку і за допомогою чаривізора* (← чари + телевізор) зміг захопити Сяйвика у полон [7: 314].

Цікавими з погляду утворення є складні назви технічних засобів прикладкового типу, оскільки вони становлять не просту сукупну семантичну єдність, а щось якісно нове, що й відповідає потребам художнього мовлення. Зокрема, у новотворах на позначення технічних засобів другий складник яскравіше розкриває їхню внутрішню форму, якщо сполучається із стилістично нейтральними назвами, пор.: *Хворо-Баба я! Заражала! Є у мене кулетет, кулетет-бациломет* [5: 144]; *А це – сік чарівної рослини-дорослини. Вип'єш і одразу станеш дорослим* [7: 210]. У разі поєднання двох канонічних слів у складну okazіональну структуру одне з них (семантично залежне) чітко реалізує якусь одну сему, що й стає джерелом образності. Такі okazіоналізми використано як виразний стилістичний прийом порівняння, чого досягають унаслідок сполучення в юкстапозиті двох семантично близьких слів. Активність цих новотворів зумовлена їхньою структурною подібністю до загальноновживаних слів, відсутністю семантичних і дериваційних обмежень для них. «Можливості такого поєднання, справді, невичерпні», – пише В.В. Лопатін [3: 76].

Отже, активне використання okazіональних слів – прикметна риса сучасного українського дитячого дискурсу. Вона зумовлена екстралінгвальними та внутрішньомовними причинами, передусім

тенденцією до експресивності. Важливою особливістю індивідуально-авторських лексем, що позначають технічні винаходи, є невичерпний потенціал емоційності, суб'єктивної оцінності, виразний відтінок гумористичності та комічності. Кожен оказіональний номен органічно вписується в художню й образну структуру дитячого дискурсу поряд з іншими стилістичними фігурами. Такі авторські інновації свідчать про високу мовну майстерність письменників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Воронина Л. Прибулець з Країни нямликів [Текст] / Леся Воронина. – К. : Грані-Т, 2012. – 136 с.
2. Воронина Л. Таємне Товариство Боягузів та Брехунів: повісті [Текст] / Леся Воронина. – К. : Грані-Т, 2012. – 268 с.
3. Лопатин В.В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные слова / В.В. Лопатин. – М., 1973. – 152 с.
4. Нестайко В.З. Чарівні окуляри [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : Веселка, 2008. – 95 с.
5. Нестайко В.З. Найновіші пригоди Їжачка Колька Колючки та Зайчика Косі Вуханя [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2008. – 160 с.
6. Нестайко В.З. Одиниця з обманом : Повісті й оповідання [Текст] / В.З. Нестайко. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 320 с.
7. Нестайко В.З. Країна Сонячних Зайчиків [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : Країна Мрій, 2014. – 352 с.
8. Павленко М. Домовичок повертається: повість [Текст] / Марина Павленко. – К. : Грані-Т, 2011. – 176 с.
9. Чеповецький Ю. Веселі пригоди Мицика і Кицика [Текст] / Юхим Чеповецький. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2012. – 160 с.